SYMBOLS OF THE DEVIL CHARACTER IN THE 19TH CENTURY JOURNALISTIC PROSE - POSITIVE TRAITS

Ruxandra Coman
Assist. Prof., PhD, Spiru Haret University of Bucharest

Abstract: The nineteenth-century Romanian culture is an extraordinary endeavour that may be said to have begun with the journalistic work of some important authors such as Bogdan Petriceicu Hasdeu, N. T. Orășanu, Ion Heliade Rădulescu and others. Their satirical proses in the pages of periodicals which have allegorical names – Aghiuță, Spiriduș, Nichipercea, Sarsailă, criticize the blamable aspects of the society by means of some mithologycal constructs – the diabolic characters, but in the version of the figures of some special satirists who strive to signal the negative aspects in the Romanian society, who have the courage to reveal bad morals or inequities. These are some positive traits in the demonic character which gives his name, in different variants, to periodicals named above.

Keywords: satire, allusion, depreciative intention, myth

Dicționarele și lucrările de simbolistică indică trăsăturile negative ale personajului diabolic de sorginte biblică, dar și pe cele pozitive, în varianta personajului care are capacitatea de a schimba lucrurile, de a crea noi semnificații, de a se opune unei stări de lucruri devenite banale. Folclorul a conturat o variantă burlescă, cu trăsăturile tipului glumeț și simpatic, aceste trăsături pozitive fiind utilizate în conturarea portretului unui personaj diavolesc care apare în dicționare și cu sensul figurat de „persoană deosebit de vioaie, isteață; ghiduș, poznaș”[1], „Aghiuță” traducând pe „aghios” (sfânt), dar și „Drac” (fam. „glumeț”).

În greacă, termenul „Diabolos” traduce termenul ebraic „Satan”[2], cu referire la cel care calomniază și dezbină, reprezentând o personificare a răului absolut. Personajul Mefisto apare în „Faust-ul” lui Goethe, iar „Satana” devine, în unele literaturi, „revoltatul mântuit”, „îngerul-acuzator public”[3], caracterizat prin spirit grandios, orgolios, dornic de recunoaștere.

A fost semnalată receptarea în literatura română a personajului diabolic nu doar ca „rău sfidător”[4], ci și în ipostaza personajului pozitiv.

Lucrările de mitologie românească consemnează apariția simultană a celor doi poli ai credinței ortodoxe – cel pozitiv și cel negativ: „Diavolul sau Dracul s-a ivit pe această lume în același timp cu Dumnezeu (...) dintr-un vierme pe ostrovul de spumă.”[5] Este semnalată și o altă denumire, cea de „Lucifer”, căruia i se atașează o trăsătură de caracter ce ar putea fi socotită lăudabilă – ambiția. Sunt semnalate și alte nume pentru același personaj, nume care conotează o latură ludică, eventual pozitivă: Aghiuță, Nichipercea, Sarsailă[6], de data aceasta personajul diabolic fiind reprezentat în ipostaza iscoditorului isteț. Spiridușii ar fi „duhurile necurate”[7] născocite de mintea alertă a Diavolului.

[1] *Dicționar enciclopedic*, București, Editura Enciclopedică, vol. I, 1993, p. 31
[2] Danielle Fouilloux *et alii*, *Dicționar cultural al bibiliei*, ediția a II-a, traducere de Ana Vancu, Editura Nemira, 2006, pp. 77-78
[3] Idem, pp. 251-252
[4] Doina, Ruști, *Dicționar de teme și simboluri din literatura română*, București, Editura Univers Enciclopedic, 2002, p. 112
[5] Marcel, Olinescu, *Mitologie românească*, București, Editura 100+1 Gramar, 2004, cap. „Diavolul”, pp. 23-37; p. 23
[6] Idem, p. 25
[7] Marcel, Olinescu, op. cit., p. 36

BDD-A23159 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 06:04:17 UTC)

În concepția unor autori, mitul Diavolului are legătură cu simbolismul Pragului: „a trece pragul interzis înseamnă să fii blestemat sau sfințit, victimă a Diavolului sau ales al lui Dumnezeu.”, diavolul reprezentând „toate forțele care tulbură, întunecă, slăbesc conștiința (...). ispititorul, îngerul căzut cu aripile tăiate , sinteza forțelor care dezintegrează personalitatea”, „elementul care divide.”[8]

Victor Kernbach consideră că Diavolul simbolizează răul existent în lume, reprezentând „oglinda noastră pe care o mitizăm și o demitizăm neîncetat, întrucât omul simte mereu nevoia să-și împartă vina cu cineva.”[9] Simbolul oglinzii este unul dintre cele mai tragice.

Săptămânalul lui Hasdeu intitulat „Aghiuță. Foaie umoristică, satirică și critic” apare între 3 noiembrie 1863 și 17 mai 1864, este „anticonservator și antiliberal”[10] și promovează o politică editorială care se pretinde imparțială și apărătoare a adevărului.

„Aghiuță” este numele ce apare pe pagina de titlu, dar devine și personaj în prozele jurnalistice hasdeiene de intenție satirică, fiind interesantă opțiunea auctorială de a emfatiza trăsăturile agreabile ale unui construct literar, învestit prin tradiție culturală cu simbolistică negativă. Ziarul va fi suspendat prin hotărâre ministerială în mai 1864, publicația fiind acuzată de licențe și „indecențe”[11].

Antonomaza de aluzie cultă – „Mefistofel”[12], apare la Hasdeu, ziaristul care folosește alegoria în cadrul scenetelor satirice. Mefistofel devine personaj negativ în numărul 1 din 3 noiembrie/ 1863, ipostaziind figura politicianului demagog ce imaginează comploturi ridicole împotriva guvernului. Sub masca antonomazei de intenție denigratoare cititorii deconspiră persoana lui Ion C. Brătianu. În aceeași formulă a farsei satirice, Hasdeu imaginează o proză plină de echivocuri și subtilități ludice, în care Aghiuță, personaj-etichetă pentru presa de critică pamfletară, punctează defectele confratelui jurnalist C. A. Rosetti, într-un text construit pe sugestii de lectură în cheie ironică. Artificiul prozastic – intoducerea ecoului ca partener de dialog al personajului diavolesc, determină conturarea unui portret denigrator la adresa lui Rosetti. Procedeul trunchierii morfologice face ca adverbul modal „alminte”, în răspunsul ecoului, să devină verbul „minte”[13], referitor la comportamentul necinstit al liberalului radical.

În articolul intitulat „Coaliținea”[14], apare farsa dialogală în patru scene, conversația dintre Mefistofel și Berlicoco deconspirând caracterul ignobil al celui de-al doilea interlocutor, sub cea de-a doua mască onomastică fiind depistat același Rosetti. O formulă identică apare în articolul din numărul 3/ 17 noiembrie 1863 intitulat „Votul universal”[15], cu Mefistofel-Brătianu participant la dezbateri privind legea votului universal și având drept parteneri de dialog personaje alegorice precum Independența, Reforma, de fapt omonime ale publicațiilor timpului.

În numărul 7/ 15 decembrie 1863, ziaristul exclamă antifrastic: „Scumpilor lectori! Nu uitați că *Aghiuță*, în însușirea lui de drac cinstit, a fost, este și va fi totdeauna pentru Constrângerea corporală!”[16]

[8] Jean Chevalier; Alain Gheerbrant, *Dicționar de simboluri*, vol. I, București, Editura Artemis, 1994, p. 444
[9] Victor, Kernbach, *Mit. Mitogeneză. Mitosferă*, București, Editura Casa Școalelor, 1995, p. 38
[10] I. Hangiu, *Dicționar al presei literare românești*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1987, p. 27
[11] Hotărârea Consiliului de Miniștri, 29 mai 1864, în Hasdeu, Petriceicu, Bogdan, *Aghiuță. Foaie umoristică, satirică și critică*, București, 1863-1864, ediție anastatică de I. Oprișan, București, Editura VESTALA, 2009, p. 221
[12] Bogdan Petriceicu Hasdeu, *Aghiuță. Foaie umoristică, satirică și critică*, București, 1863-1864, ediție anastatică de I. Oprișan, București, Editura VESTALA, 2009, p. 11
[13] Idem, p. 81
[14] Idem, p.15
[15] Idem, pp. 36-39
[16] Idem, p. 59

BDD-A23159 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 06:04:17 UTC)

Foaia lui Orășanu, „Nichipercea", este concurenta lui „Aghiuță" în peisajul presei satirice a vremii, iar Hasdeu ironizează lipsa de valoare a producției publicistice rivale, printr-o determinare perifrastică eufemistică insolită, numind revista „dracu cel căzut în copilărie"[17]. Hasdeu pune erorile de judecată pe seama înaintării în vârstă a revistei concurente. Hasdeu face din personajul Aghiuță un tip de justițiar mucalit, care își asumă sarcina de a critica, cu umor și ironie, tarele societății românești.

Hasdeu și Orășanu își construiesc personajele de factură poznaș-diabolică în maniera numită „asmodeană", inițiată de Alain René Le Sage, în secolul al XVIII-lea, după un model anterior, „Le Diable boiteaux" (Asmodeus, diavolul pe două beţe)[18]. Publicistul francez Jules Janin îl creease în anii '30 pe „Asmodée", „un spirit supranaţional"[19], capabil să critice societatea vremii și să blameze moravurile deficiente dintr-o perspectivă umoristică. În deceniul al treilea, englezul Edward Lytton Bulwer[20] oferă publicului cititor figura în varianta soft a unui același Asmodeus, un diavol care satirizează superficialitatea celor care se consideră la modă.

Aceeași capacitate de corijare a moravurilor îi revine jurnalistului satirist din spațiul românesc de secol XIX, un jurnalist care va recurge la simbolistica pozitivă a personajului biblic, dar în varianta folclorului autohton. Aghiuță are trăsăturile unui nonconformist șugubăț, cu un comportament șăgalnic, poznaș, capabil de a interveni în mersul greșit al societății, pentru a produce schimbarea. Latura diabolică se rezumă la critica uneori virulentă și la sarcasm.

Orășanu se adresează revistei concurente cu referire la denumirea alegorică, realizând un joc al titlurilor denigrator: „(...) te crezi deja mai mare, drac de spirit, reformator chiar. (...) Nichipercea te consiliă a-ți schimba titula ș-a te numi Găgăuță, în loc de Aghiuță, fiindcă societatea iartă mai curând pe un Găgăuță (...)."[21]

În „Amicul familiei" apare un articol în 1 decembrie 1863, cu următoarele afirmații referitoare la numele revistei lui Hasdeu: „Alt drac mai îndurat (...), ale cărui trânteli, zic că sunt mai rococo – nu i-am văzut fața, dar nici că avem timp de a ne pierde cu nemicuri (...)."[22]

La Heliade onomastica referitoare la personajul diabolic păstrează conotațiile negative inițiale. Sarsailă, nume popular al diavolului[23], este răul absolut. Apare eponimul în forma pluralului - „Sarsailii" – mască onomastică ce ascunde figura autorilor lipsiți de talent, prolifici în producții fără valoare estetică sau practică, autori servili, „fără nicio instrucţie"[24], al căror orgoliu este satisfăcut de admirația unui public cititor neinstruit și ușor de cucerit cu versuri de ocazie. Aluzia la N. T. Orășanu și la ziarul său, „Nichipercea", este explicită atunci când Heliade utilizează eponimul cu putere maximă de generalizare - „Şcoala sarsailească"[25], pentru a sublinia amploarea fenomenului blamabil. Indiferent de naționalitate sau etnie, Sarsailă este personajul diabolic în care poate fi recunoscut orice pretins autor de talent, poetul blazat de un *mal de siècle* copiat din marii romantici.

Heliade satirizează lipsa de talent a scriitorilor români, dar şi practica obținerii unor funcții publice nejustificate de merite reale, dobândite doar pe seama pseudotalentului literar al unora care nu fac altceva decât să „scârţâie ca D.Sarsailă"[26].

---

[17] Idem, p. 22
[18] Martina Lauster, *Sketches of the Nineteenth Century. European Journalism and Its Physiologies. 1830-1850*, New York, Palgrave MacMillan, 2007, p. 131
[19] Idem, p. 134
[20] Idem, p. 183
[21] *Nichipercea*, numărul 46/ 10 noiembrie 1863, reprodus în ediția anastatică I. Oprișan, p. 216
[22] Articol presupus al Constanței Dunca, reprodus în ediția anastatică I. Oprișan, p. 216
[23] Alexandru Ciorănescu, *Dicționarul etimologic al limbii române*, București, Editura Saeculum I.O., 2002, p. 680
[24] Ion Heliade Rădulescu, *Opere*, vol.III, Bucureşti, Editura Minerva, 1975, p. 235
[25] Idem, p. 257
[26] Ion Heliade Rădulescu, *Critica literară,* Bucureşti, Editura Minerva, 1979, p. 484

BDD-A23159 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 06:04:17 UTC)

În proza „Aproposito de D. Sarsailă”, numele diabolic subsumează toate trăsăturile negative ale românului veleitar, lipsit de talent, incult, politician versatil: „D. Sarsailă este incarnaţia tuturor calităţilor ce disting pe dd. autori şi politicieni ai noştri.”[27]

„Nichipercea. Cu înaltă voie”[28] este publicația săptămânală a lui N. T. Orășanu, cu apariție între 23 iulie 1859 și mai 1879, săptămânal bucureștean antidinastic, interzis deseori de cenzură, supraviețuind sub forma unor broșuri care au în titlu denumirea unor părți ale anatomiei personajului diabolic: „Coarnele lui Nichipercea”, „Coada lui Nichipercea” (coarnele și coada fiind simboluri ale puterii[29]), în 1861 devenind „Ochii dracului”. În 1864 apare „Sarsailă”, „gazetă de orientare democrată, antimonarhică.”[30]

În presa de satiră și umor a epocii se distinge și tiparul prozei scurte infuzate cu note de fantastic, un exemplu fiind pseudojurnalul lui Orășanu, publicat în „Calendarul lui Nichipercea”[31] din anul 1860, și intitulat „O săptâmână în iad sau jurnalul unui mort, scris după moarte”. Elemente din mitologia unui infern caricaturizat transformă firul narativ al călătoriei în lumea de dincolo într-o satiră la adresa celor necinstiți, din categorii sociale și profesionale diverse, observate de un narator omniscient care acceptă drept ghid pe Aghiuță, model de gazdă ospitalieră. Faptul că este nepotul lui Belzebut nu adaugă simpaticului ghid aflat în ipostaza îndrumătorului Virgiliu pentru Dante[32] trăsături din câmpul lexico-semantic al diabolicului. Structurile organizatorice ale Infernului reproduc fidel câmpurile de interese ale societății timpului, cu tarele și inechitățile ei. Surprinzător, satira lui Orășanu construiește paralela în defavoarea lumii pământești, cu accent pe faptul că aspectele ce alcătuiesc lumea de dincolo sunt mai puțin blamabile decât moravurile unei societăți românești în care doctorii șarlatani, jurnaliștii fără principii, comercianții speculanți, prelații fără vocație, trădătorii de neam, avocații duplicitari, scriitorii fără talent vor plăti, numai după moarte, prețul necinstei. Aghiuţă este companionul serviabil, satirist de talent în caracterizările pe care le face diferiților locatari ai unui Iad înfățișat în aspectele lui negative doar pentru a evidenția neajunsurile lumii pământești. În același text, Orășanu folosește procedeul intertextualității ironice. Spiriduș[33], numele ce apare pe pagina de titlu a revistei aflate sub redacția lui Orășanu, este întemnițat în lumea pământeană pentru că a decăzut din grațiile ministeriale. Devine evidentă aluzia satiristului la cenzura aplicată presei, într-o epocă a servituților față de guvernanții care oferă permisiunea de publicare numai celor care se supun rigorilor impuse de o legislație obstructivă față de libertățile jurnaliștilor.

Bibliografie:

Chevalier, Jean, Gheerbrant, Alain, *Dicţionar de simboluri*, vol. I, Bucureşti, Editura Artemis, 1994, Diavol, pp. 443-445

Ciorănescu, Alexandru, *Dicţionarul etimologic al limbii române*, Bucureşti, Editura Saeculum I.O., 2002

***Dicţionar enciclopedic, Bucureşti, Editura Enciclopedică, vol. I, 1993, vol. II., 1996

Evseev, Ivan, *Dicţionar de simboluri şi arhetipuri culturale*, Timișoara, Editura AMARCORD, 1994

[27] Ion Heliade Rădulescu, *Opere*, vol.III, Bucureşti, Editura Minerva, 1975, p. 262

[28] I. Hangiu *Dicţionar al presei literare româneşti*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1987, p. 220

[29] Evseev, Ivan, *Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale*, Timișoara, Editura AMARCORD, 1994

[30] I. Hangiu, op. cit., p. 305

[31] Orășanu, N.T., *Calendaru' lui Nichipercea*/ 1860, pp.1-27

[32] Dante, personaj în propria operă, străbate Infernul îndrumat de Virgiliu, poetul antic.

[33] *Spiriduşu* este un pseudonim utilizat în revista *Umoristul. Foaie glumeață*, revistă de satiră și umor apărută la Pesta 1863-1866, apoi la Arad seria a II-a (I. Hangiu, op. cit., p. 355); *Spiriduş*, revista sub redacția lui Orășanu, apărută la Bucureşti în perioada 23 iunie-14 iulie 1859 (idem, p.407)

BDD-A23159 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 06:04:17 UTC)

Fouilloux, Danielle *et alii*, *Dicţionar cultural al bibiliei*, ediția a II-a, traducere de Ana Vancu, Editura Nemira, 2006, 77-78

Hangiu, I., *Dicţionar al presei literare româneşti*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1987

Hasdeu, Petriceicu, Bogdan, *Aghiuță. Foaie umoristică, satirică și critică*, București, 1863-1864, ediție anastatică de I. Oprișan, București, Editura VESTALA, 2009

Heliade Rădulescu, Ion, *Opere*, vol.III, Bucureşti, Editura Minerva, 1975, ediţie critică de Vladimir Drimba, studiu introductiv de Al. Piru

Heliade Rădulescu, Ion, *Critica literară,* Bucureşti, Editura Minerva, 1979, ediţie îngrijită de Aurel Sasu

Kernbach, Victor, *Mit. Mitogeneză. Mitosferă*, București, Editura Casa Școalelor, 1995

Lauster, Martina, *Sketches of the Nineteenth Century. European Journalism and Its Physiologies. 1830-1850*, New York, Palgrave MacMillan, 2007

Olinescu, Marcel, *Mitologie românească*, București, Editura 100+1 Gramar, 2004, cap. „Diavolul", pp. 23-37

Orășanu, N.T., *Calendaru' lui Nichipercea*/ 1860

Rușți, Doina, *Dicționar de teme și simboluri din literatura română*, București, Editura Univers Enciclopedic, 2002

BDD-A23159 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-23 06:04:17 UTC)